

Lexicologia i Semàntica Catalanes

Codi: 100698

Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500247 Llengua i Literatura Catalanes	OB	2	1
2501801 Estudis de Català i Espanyol	OT	3	0
2501801 Estudis de Català i Espanyol	OT	4	0
2501902 Estudis d'Anglès i Català	OT	3	0
2501902 Estudis d'Anglès i Català	OT	4	0

Professor/a de contacte

Nom: Jaume Mateu Fontanals

Correu electrònic: Jaume.Mateu@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: Sí

Grup íntegre en espanyol: No

Prerequisits

L'alumne ha de tenir un bon domini instrumental de la llengua catalana, tant oral com escrit, i ha de dominar la normativa gramatical.

És important també que l'alumne hagi assimilat els continguts de morfologia lèxica i de sintaxi bàsica de l'assignatura *Llengua catalana* de primer curs.

Objectius

L'assignatura de *Lexicologia i semàntica catalanes* consisteix en l'estudi de les propietats morfològiques, sintàctiques i sobretot semàntiques de les unitats lèxiques del català. Aquest curs forma part del grup d'assignatures obligatòries de la matèria "Llengua catalana: sincronia".

OBJECTIUS FORMATIUS:

Concretament, en l'àmbit de la morfologia lèxica, l'alumne ha de poder:

- analitzar les estructures morfològiques i sintàctiques dels processos de derivació i composició;
- analitzar les relacions d'estructura argumental entre la morfologia lèxica i la sintaxi;
- ser capaç de resoldre problemes que facin referència a l'estructura morfològica dels elements lèxics;
- ser capaç de distingir, a partir d'una teoria lèxica, quins mots són (im)possibles.

Concretament, en l'àmbit de la semàntica, l'alumne ha de poder:

- assolir una perspectiva general sobre com una teoria formal de la semàntica concep la composicionalitat i l'estructuració del significat lèxic;

- ser capaç de distingir quins aspectes del significat lèxic són rellevants per a la gramàtica i quins no ho són;
- ser capaç de resoldre problemes que facin referència a l'estructura semàntica dels mots;
- assolir una perspectiva general sobre com una teoria cognitiva del llenguatge concep el significat a partir d'habilitats generals de la cognició humana;
- ser capaç d'analitzar frases fetes i expressions lexicalitzades del català amb les eines de la semàntica cognitiva;
- ser capaç d'analitzar les relacions de sentit entre els mots amb les eines de la semàntica cognitiva.

Competències

Llengua i Literatura Catalanes

- Analitzar, amb l'ajuda dels conceptes de la teoria lingüística i les aportacions de la lingüística aplicada quan correspongui, les principals propietats fonètiques, fonològiques, morfològiques, sintàctiques, lèxiques i semàntiques de la llengua catalana, la seva evolució al llarg de la història i la seva estructura actual.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.

Estudis de Català i Espanyol

- Analitzar, amb l'ajuda dels conceptes de la teoria lingüística i les aportacions de la lingüística aplicada quan correspongui, les principals propietats fonètiques, fonològiques, morfològiques, sintàctiques, lèxiques i semàntiques de la llengua catalana, la seva evolució al llarg de la història i la seva estructura actual.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.

Estudis d'Anglès i Català

- Analitzar, amb l'ajuda dels conceptes de la teoria lingüística i les aportacions de la lingüística aplicada quan correspongui, les principals propietats fonètiques, fonològiques, morfològiques, sintàctiques, lèxiques i semàntiques de la llengua catalana, la seva evolució al llarg de la història i la seva estructura actual.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.

Resultats d'aprenentatge

1. Aplicar adequadament els coneixements adquirits per obtenir dades i utilitzar fonts documentals aplicables a l'estudi de la llengua i la literatura catalanes.
2. Aplicar adequadament i reflexivament els principis prescriptius de la llengua catalana estàndard oral i escrita.

3. Construir un text escrit amb correcció gramatical i lèxica.
4. Construir un text oral amb correcció gramatical i lèxica.
5. Conèixer els principis de la semàntica lèxica que afecten l'estructura interna de les paraules i la seva combinatòria sintàctica.
6. Dominar l'expressió oral i escrita en llengua catalana.
7. Treballar autònomament en l'estudi sincrònic i diacrònic de la llengua i la literatura catalanes.

Continguts

Segons la fitxa de la matèria *Llengua catalana: sincronia*, els continguts que s'han de tractar a l'assignatura de *Lexicologia i semàntica catalanes* són els següents:

- (i) Propietats sintacticosemàntiques de les categories lèxiques.
- (ii) Estructura interna dels elements lèxics.
- (iii) Tipus de predicats.
- (iv) Mots complexos (morfologia lèxica).
- (v) Semàntica del mot.

Continguts desglossats:

1. Introducció a la lexicologia

Lèxic i lexicó mental. Lexicó i gramàtica. Informació gramatical i informació enciclopèdica de les entrades lèxiques. Significat gramatical i significat enciclopèdic. Estructura semàntica i estructura conceptual. Formació de mots complexos: derivació i composició. Tipus d'expressions lexicalitzades. Frases fetes i concurrències lèxiques. Morfologia lèxica, sintaxi lèxica i semàntica lèxica.

2. Semàntica lèxica i gramàtica

2.1. Classes lexicosemàntiques de verbs. Verbs estatus i verbs de canvi. Verbs de manera i verbs de resultat: sobre la complementarietat dels components semàntics de manera i resultat. Descomposició lèxica dels verbs i estructura semàntica: l'estructura eventiva. Aspecte lèxic (*Aktionsart*): estats, activitats, assoliments i realitzacions. Tipus d'estructures eventives.

2.2. Classes lexicosintàctiques de verbs. Verbs transitius, inergatius i inacusatius. Descomposició lèxica dels verbs i estructura sintàctica: sintaxi lèxica de l'estructura argumental. Tipus d'estructures argumentals. Formació lexicosintàctica de verbs: processos d'incorporació i conflació. Verbs possibles i verbs impossibles. Patrons de lexicalització: el pas del llatí al català.

2.3. Morfologia lèxica i l'herència de l'estructura argumental. Les nominalitzacions. Nominals de procés i de resultat. Noms complexos amb valor agentiu i instrumental. Mots derivats adjectivals: el cas dels adjectius en *-ble*. Formació de mots compostos i estructura argumental. Tipus de compostos. El català i l'anomenat 'paràmetre de la composició'.

3. Semàntica lèxica i cognició

Contingut conceptual i *construalitat* semàntica. Perfil i base. Marcs semàntics i dominis cognitius. La teoria dels prototips i els models cognitius idealitzats. Semàntica cognitiva de l'espai. Metàfores conceptuais i esquemes d'imatge. metàfores i frases fetes. Semàntica cognitiva i relacions de significat: polisèmia, hiponímia, sinonímia, antonímia, meronímia, etc.

Metodologia

Les activitats dirigides assumeixen la metodologia de l'aprenentatge basat en problemes i consistiran en (i) presentacions de la matèria amb discussió dels problemes que es plantegin; (ii) pràctiques d'aula que, a

partir de l'estudi de casos concrets, pretenen reforçar els coneixements teòrics i desenvolupar la capacitat d'anàlisi.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Exposició de temes	35	1,4	1, 2, 5
Pràctiques d'aula	17	0,68	1, 2, 5, 6
Tipus: Supervisades			
Seminaris de discussió de textos de la bibliografia i resolució d'exercicis d'aplicació de la teoria	19	0,76	1, 2, 3, 4, 5, 6
Tipus: Autònomes			
Estudi dels apunts i de la bibliografia	40	1,6	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7

Avaluació

L'avaluació es farà a partir de tres activitats:

- (a) Examen final: 50%
- (b) Exercicis d'anàlisi lexicosemàntica: 40%
- (c) Ressenya d'un llibre: 10%

Caldrà superar l'examen final (mín. amb un 5) per tal de fer mitjana amb les activitats (b) i (c). Pel que fa a la *reavaluació*, s'hi podran acollir els alumnes amb una nota de l'examen final no inferior a 3,5.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Examen final	50%	4	0,16	1, 2, 3, 5, 6, 7
Exercicis d'anàlisi lèxica	40%	28	1,12	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7
Ressenya d'un llibre	10%	7	0,28	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7

Bibliografia

Bibliografia essencial

Cabré, M. T. (1994). *A l'entorn de la paraula. (Vol. I: Lexicologia general; vol. II: Lexicologia catalana)*. Col·lecció Biblioteca Lingüística Catalana. Universitat de València.

Cabré, M. T. i Rigau, G. (1985). *Lexicologia i semàntica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

- De Miguel, E. (ed.). (2009). *Panorama de la lexicología*. Barcelona: Ariel Letras.
- Escandell, M. V. (2007). *Apuntes de semántica léxica*. Madrid: Cuadernos de la UNED.
- Espinal, M. T. (coord.) et al. (2002). *Semàntica. Del significat del mot al significat de l'oració*. Barcelona: Ariel Lingüística.
- Espinal, M. T. (coord.) et al. (2014). *Semántica*. Madrid: Akal.
- Fábregas, A. (2013). *La morfología. El análisis de la palabra compleja*. Madrid: Síntesis.
- Gràcia, L. (1994). *Morfologia lèxica. L'herència de l'estructura argumental*. Col·lecció Biblioteca Lingüística Catalana. Universitat de València.

Bibliografia complementària

- Acedo Matellán, V. i Mateu, J. (2009). "L'expressió dels esdeveniments de canvi: del llatí al català". Dins Cufí, J. R. (ed.). *Diachronic linguistics*. 473-496. Girona: Documenta Universitaria.
- Baker, M. (2003). *Lexical Categories: Verbs, Nouns, and Adjectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bosque, I. (1989). *Las categorías gramaticales*. Madrid: Síntesis.
- Bosque, I. (2000). "Objetos que esconden acciones. Una reflexión sobre la sincategorematicidad". Dins Cabré, M.T. i Gelpí, C. (eds.). *Lèxic, corpus i diccionaris*. 15-30. Universitat Pompeu Fabra. Barcelona: Publicacions de l'IULA.
- Bosque, I. (2001). "Sobre el concepto de 'colocación' y sus límites". *Lingüística Española Actual* 23: 9-40
- Bosque, I. (2012). "On the lexical integrity hypothesis and its (in)accurate predictions". *Iberia* [4.1](#): 140-173.
- Bosque, I. i Gutiérrez-Rexach, J. (2009). *Fundamentos de sintaxis formal* [cap. 5 "Lèxico y sintaxis"]. Madrid: Akal.
- Cabré, M. T. (2002). "La derivació". Dins Solà, J. et al. (dir.). *Gramàtica del català contemporani* (vol. I). 731-775. Barcelona: Empúries.
- Cabré, T. i Mateu, J. (1998). "Estructura gramatical i normativa lingüística: a propòsit dels verbs psicològics en català". *Quaderns. Revista de Traducció* 2: 65-81.
<http://www.raco.cat/index.php/quadernstraduccio/article/viewFile/25162/24997>
- Croft, W. i Cruse, D. (2008). *Lingüística cognitiva*. Madrid: Akal Cambridge.
- Espinal, M. T. (2000). "Sobre les expressions lexicalitzades". *Els Marges* 67: 7-31.
- Espinal, M. T. i Mateu, J. (2005). "La llengua a les frases fetes". *Articles de Didàctica de la Llengua i la Literatura catalanes*, núm. 36, pàg. 20-31.
- Fábregas, A. (2016). *Las nominalizaciones*. Madrid: Visor Libros.
- Ginebra, J. i Navarro, P. (2015). "Concurrències lèxiques en català i en espanyol: uns quants contrastos". Dins À. Martín Escribà et al. (eds.). *Actes del Setzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Universitat de Salamanca, 1-6 de juliol de 2012*, vol. II, 217-228. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Gràcia, L. (1989). *Els verbs ergatius en català*. Maó, Institut Menorquí d'Estudis.

- Gràcia, L. (2002). "Formació de mots: composició". Dins Solà, J. et al. (dir.). *Gramàtica del català contemporani* (vol. I). 777-829. Barcelona: Empúries.
- Hale, K. i Keyser, S. J. (1993). "On Argument Structure and the Lexical Expression of Syntactic Relations". Dins *idem* (eds.). *The View from Building 20. Essays in Honor of Sylvain Bromberger*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Hanks, Patrick (2013). *Lexical analysis. Norms and Exploitations*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Lakoff, G. i Johnson, M. (1986). *Metàforas de la vida cotidiana*. Madrid: Cátedra.
- Levin, B. i Rappaport Hovav, M. (2005). *Argument Realization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lieber, R. (2004). *Morphology and lexical semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lorente, M. (2002). "Altres elements lèxics". Dins Solà, J. et al. (dir.). *Gramàtica del català contemporani*, vol. 1, 831-883. Barcelona: Empúries.
- Marantz, A. (1997). "No Escape from Syntax. Don't Try Morphological Analysis in the Privacy of Your Own Lexicon". *UPenn Working Papers in Linguistics* 4.2: 201-225.
- Mascaró, J. (1986). *Morfologia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Mateu, J. (2000). "La semàntica relacional de l'estructura argumental i la seva aplicació a una alternança lexicosemàntica del català". *Llengua i Literatura* 11: 281-309.
- Mateu, J. (2016). "La estructura argumental". Dins Ángel J. Gallego (ed.). *Perspectivas de sintaxis formal*. 111-148. Madrid: Akal.
- Mendikoetxea, M. (2007). "En busca de los primitivos léxicos y su realización sintáctica: del léxico a la sintaxis y viceversa". Dins Cabré, T. (ed.). *Lingüística Teòrica: anàlisi i perspectives II* (Col·lecció: Monografies de *Catalan Journal of Linguistics*). 55-102. Bellaterra: Servei de Publicacions de la UAB.
- Moreno Cabrera, J. C. (2003). *Semántica y gramática. Sucesos, papeles semánticos y relaciones sintácticas*. Madrid: Ed. Antonio Machado Libros.
- Picallo, C. (1991). "Nominals and Nominalizations in Catalan". *Probus* 3.3: 1-34.
- Pustejovsky, J. (1995). *The Generative Lexicon*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Ramchand, G. (2008). *Verb meaning and the lexicon*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rosselló, J. (2002). «El SV, I: Verb i arguments verbals». Dins Solà, J. et al. (dir.). *Gramàtica del català contemporani*, vol. II, cap. 13. Barcelona: Empúries.
- Singleton, D. (2000). *Language and the Lexicon. An Introduction*. Londres: Arnold.
- Talmy, L. (2000). *Toward a Cognitive Semantics*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Tuson, J. (2008). *Això és i (no és) Allò*. Badalona: Ara llibres. <http://www.tv3.cat/videos/457169/Jesus-Tuson>
- Ynglès, M. T. (1996). "El temps no passa en va: correlació forma-significat en les expressions temporals". *Llengua i Literatura* 7: 235-270.